

Jan Łukaszewicz
Uniwersytet Gdański
Wydział Prawa i Administracji
Lukaszewicz.jan@autonomik.pl
ORCID: [0000-0002-8052-5864](https://orcid.org/0000-0002-8052-5864)

Prawo do odstąpienia od umowy zawartej na odległość dotyczącej usług finansowych – glosa do orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości z 11 września 2019 r. w sprawie C-143/18

The right to withdraw from a distance contract
concerning financial services – a gloss to the judgment
of the Court of Justice of 11 September 2019 in case C-143/18

Streszczenie

Praca stanowi głosę aprobującą do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 11 września 2019 r. wydanego w sprawie o sygn. akt C-143/18. Celem glosy jest omówienie prawa konsumenta do odstąpienia od umowy dotyczącej usług finansowych zawartej na odległość w oparciu o dyrektywę 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 września 2002 r. dotyczącej sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość w świetle komentowanego orzeczenia. W glosie przedstawiono stan faktyczny wraz z pytaniami prejudycjalnymi, zaprezentowano rozstrzygnięcie Trybunału Sprawiedliwości oraz prawo i praktykę niemiecką mające zastosowanie w sprawie. Skonfrontowano omawiane orzeczenie z właściwymi przepisami Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Wyrok poddano analizie w świetle idei przyświecających Unii Europejskiej, takich jak stabilność kontraktowa czy maksymalizacja poziomu harmonizacji porządków prawnych państw członkowskich i maksymalizacja poziomu ochrony konsumentów. Omówiono również model „wystarczająco rozważnego” konsumenta, na który powołał się Trybunał Sprawiedliwości. Wyrok porównano z zapoczątkowaną nim linią orzeczniczą, na którą składają się orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości oraz sądów polskich. W podsumowaniu odniesiono się do późniejszych wyroków dotyczących kredytów walutowych wydawanych przez Trybunał Sprawiedliwości oraz sądy polskie.

Słowa kluczowe

konsument, ochrona konsumenta, dyrektywa 2002/65/WE, usługi finansowe na odległość, odstąpienie od umowy, C-143/18, Trybunał Sprawiedliwości

Abstract

The work is a gloss of approval for the judgment of the Court of Justice of 11 September 2019, issued in the case no. file C-143/18. The aim of the gloss is to discuss the consumer's right to withdraw from

a distance contract on financial services based on Directive 2002/65 / EC of the European Parliament and of the Council of 23 September 2002 on the distance sale of financial services to consumers in the light of the commented judgment. The gloss presents the facts together with the questions referred for a preliminary ruling, the ruling of the Court of Justice, and the applicable German law and practice. The ruling was confronted with the relevant provisions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. The judgment was analyzed in the light of the European Union's ideas, such as contractual stability or maximizing the level of harmonization of the legal orders of the Member States and maximizing the level of consumer protection. The "reasonably prudent" consumer model, invoked by the Court of Justice, was also discussed. The judgment was compared with the line of jurisprudence initiated by it, which consists of judgments of the Court of Justice and Polish courts. In conclusion, reference was made to later judgments on foreign currency loans issued by the Court of Justice and Polish courts.

Keywords

consumer, consumer protection, Directive 2002/65/EC, financial services at a distance, withdrawal from the contract, C-143/18, Court of Justice

Wstęp

Rosnąca liczba transakcji zawieranych pomiędzy konsumentami a przedsiębiorcami wymusza tworzenie coraz większej liczby regulacji odnoszących się do tej sfery stosunków prawnych. Konsument jest niejako słabszą stroną umowy zawieranej z przedsiębiorcą. Nie posiada on doświadczenia ani specjalistycznej wiedzy z danej branży, którą dysponuje przedsiębiorca. Różnice te skutkują koniecznością równoważenia pozycji przedsiębiorców i konsumentów. Odbyna się to w drodze nakładania na profesjonalistów dodatkowych obowiązków przed zawarciem umowy, głównie o charakterze informacyjnym¹. Z drugiej strony konsumenci zyskują szczególne uprawnienia, których celem jest spowodowanie, iż relacja na linii *business to consumer* (B2C) będzie bardziej wyrównana.

Celem Unii Europejskiej jest wspieranie dobrobytu jej mieszkańców². Unijna wizja dobrobytu obejmuje ochronę konsumentów oraz wymuszoną przez nią odpowiednią politykę przedsiębiorców, która przekłada się na zwiększenie konkurencyjności produktów pochodzenia unijnego w światowej gospodarce. Potrzeba ochrony konsumentów stanowi naturalną konsekwencję prowadzonej polityki integracyjnej, nastawionej na urzeczywistnienie swobód wyrażonych w traktatach konstytuujących Unię Europejską. Naturalnym kosztem integracji są zagrożenia dla konsumenta (jego życia, zdrowia, bezpieczeństwa i interesów ekonomicznych). Dla zrównoważenia intensywnych zabiegów, mających zapewnić swobodny przepływ towarów, usług, pracowników, kapitału

¹ P. Marano, I. Rokas, P. Kochenburger, *The 'dematerialized' insurance. Distance Selling and Cyber Risks from an International Perspective*, Switzerland 2016, s. 164.

² Art. 3 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej z dnia 7 lutego 1992 r., Dz. Urz. UE C-326 z 26.10.2012 r., P. 0001-0390, dalej TUE.

oraz swobodę przedsiębiorczości, niezbędne jest przeciwdziałanie skutkom integracji europejskiej, które mogłyby negatywnie oddziaływać na interesy konsumentów³. Dążenie do ochrony konsumenta jest jednak jedną z barier swobody świadczenia usług i swobody przedsiębiorczości, które stanowią filary Unii Europejskiej. Aby umożliwić więc realizację swobody przedsiębiorczości i swobodę świadczenia usług, a przy tym zapewnić możliwie szeroki i jednolity na terytorium całej wspólnoty europejskiej zakres ochrony konsumentów, państwa członkowskie zdecydowały się podzielić kompetencjami w zakresie ochrony konsumentów z organami Unii Europejskiej⁴.

Jednym z rynków, na którym różnice pomiędzy przedsiębiorcami jako profesjonalistami a konsumentami jako podmiotami nieposiadającymi szczególnego doświadczenia widoczne są najmocniej, jest rynek usług finansowych. Ze względu na złożoność zawieranych na nim transakcji uczestniczący w nim konsumenci wymagają szczególnego traktowania i podwyższonego poziomu ochrony. Szczególnym rodzajem transakcji zawieranych między konsumentami a przedsiębiorcami są transakcje zawierane na odległość, bez równoczesnej obecności stron. Dążąc do uregulowania tego segmentu wspólnego rynku, organy Unii Europejskiej w 2002 r. wydały dyrektywę 2002/65/WE z dnia 23 września 2002 r. dotyczącą sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość oraz zmieniającą dyrektywę Rady 90/619/EWG oraz dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE. Dyrektywa ta jako środek harmonizacji skuteczny jedynie pośrednio wymagała implementacji do porządku prawnego państw członkowskich. W art. 6 ust. 1 tej dyrektywy wskazano, iż konsumentowi przysługuje prawo do odstąpienia od umowy zawartej na odległość dotyczącej usług finansowych w ciągu 14 dni od zawarcia umowy. Dokonując jednak implementacji tej dyrektywy do krajowego porządku prawnego, władze państw członkowskich niekiedy określały termin na dokonanie tego odstąpienia w sposób odmienny niż w dyrektywie. Było to podyktowane dopuszczalnością zastosowania rozwiązań korzystniejszych dla konsumenta niż te przyjęte w dyrektywie. Wobec rozbieżności pomiędzy normami dyrektywy a prawa krajowego powstawały wątpliwości, czy zgodne z prawem unijnym jest uregulowanie, w myśl którego konsumentowi przysługuje prawo do odstąpienia od umowy w terminie innym niż określony w art. 6 ust. 1 dyrektywy⁵. Wątpliwości te rozstrzygnął Trybunał Sprawiedliwości w wyroku w sprawie *Romano* o sygn. akt C-143/18 z dnia 11 września 2019 r.

³ A. Tischner, *Pojęcie „przeciętny konsument” w ustawie o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym na tle prawa i orzecznictwa Unii Europejskiej*, Kraków 2012, s. 92.

⁴ Art. 4 ust. 2 lit. f Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z dnia 25 marca 1957 r., Dz. Urz. UE C-326 z 26.10.2012 r., P. 0001-0390, dalej TFUE.

⁵ Justice and Consumers Department, *Evaluation of Directive 2002/65/EC on Distance Marketing of Consumer Financial Services Final Report*, 2020, s. 120.

1. Stan faktyczny i rozstrzygnięcie Trybunału Sprawiedliwości

Trybunał Sprawiedliwości (dalej jako: „Trybunał”) w wyroku z dnia 11 września 2019 r. o sygn. akt C-143/18 rozstrzygnął sprawę pomiędzy Antonio i Lidią Romano a DSL Bank. Przedmiotem tego postępowania były pytania prejudycjalne wystosowane przez sąd krajowy w Bonn (Niemcy) w związku z wytoczeniem przez A. i L. Romano powództwa o ustalenie prawa konsumenta do odstąpienia od umowy kredytu zawartej na odległość. Odpowiadając na przedstawione pytania prejudycjalne, Trybunał dokonał wykładni przepisów dyrektywy 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 września 2002 r. dotyczącej sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość oraz zmieniającej dyrektywę Rady 90/619/EWG oraz dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE (dalej jako: dyrektywa).

W październiku 2007 r. Antonio i Lidia Romano zawarli z DSL Bank, będącym instytucją kredytową, umowę kredytu przeznaczonego na sfinansowanie nieruchomości, którą zajmowali na cele prywatne. Kredyt ten miał być obciążony stałą, roczną stopą procentową, do dnia 31 grudnia 2017 r. Kredytobiorcy mieli dokonać wstępnej spłaty w wysokości 2% kapitału i następnie spłacać miesięczne raty w wysokości 548,53 EUR z tytułu odsetek oraz część kapitału. Spłata miała rozpocząć się w dniu 30 listopada 2007 r., wraz z płatnością pierwszej raty. Udzielenie kredytu było uzależnione od ustanowienia zabezpieczenia w postaci hipoteki na nieruchomości, której dotyczy sprawa.

DSL Bank przesłał A. i L. Romano na piśmie uprzednio wypełniony „wniosek o udzielenie kredytu” wraz z dokumentem informacyjnym zawierającym pouczenie o odstąpieniu od umowy, przypomnieniem warunków przyznania kredytu, warunkami finansowania, a także „arkuszem informacyjnym dla konsumenta dotyczącym kredytu na zakup nieruchomości”. Wspomniany dokument informacyjny dotyczący prawa konsumenta do odstąpienia od umowy kredytu uściślał między innymi, że „w przypadku, w którym umowa zostanie w pełni wykonana, a kredytobiorca wyrazi na to wyraźną zgodę, prawo do odstąpienia wygasa z wyprzedzeniem”. A. i L. Romano podpisali wniosek o udzielenie kredytu, dokument informacyjny dotyczący prawa odstąpienia od umowy, a także potwierdzenie odbioru arkusza informacyjnego dla konsumenta dotyczącego kredytu na zakup nieruchomości i dostarczyli podpisany egzemplarz tych dokumentów do DSL Bank. Następnie DSL Bank drogą listowną zaakceptował wniosek A. i L. Romano o udzielenie kredytu. Antonio i Lidia Romano następnie ustanowili uzgodnioną hipotekę. Na ich żądanie DSL Bank wypłacił całość kredytu. Antonio i Lidia Romano zaczęli następnie dokonywać uzgodnionych spłat rat kapitałowo-odsetkowych.

Pismem z 8 czerwca 2016 r. A. i L. Romano złożyli oświadczenie o skorzystaniu z prawa do odstąpienia od umowy zawartej w 2007 r. i podnieśli, że dokument informacyjny był niezgodny z prawem niemieckim w zakresie prawa odstąpienia. DSL Bank

podważył skuteczność wykonania prawa odstąpienia. A. i L. Romano wystąpili do sądu krajowego w Bonn (Niemcy) z powództwem o stwierdzenie, że na skutek dokonanego odstąpienia od umowy DSL Bank nie był już uprawniony do dochodzenia praw przysługujących mu z tytułu przedmiotowej umowy kredytu. A. i L. Romano ponadto zażądali zwrotu przez DSL Bank kwot wypłaconych na podstawie tej umowy przed odstąpieniem, a także zapłaty odszkodowania z tytułu pożytków z tych kwot⁶.

Wobec wystąpienia w sprawie kwestii implementacji dyrektywy sąd krajowy zdecydował się skierować do Trybunału Sprawiedliwości pytania prejudycjalne. W pierwszym pytaniu sąd krajowy rozważał, czy art. 6 dyrektywy stoi na przeszkodzie takim uregulowaniom i praktyce krajowej, które w odniesieniu do umowy o usługi finansowe zawartej na odległość między przedsiębiorcą a konsumentem nie wykluczają prawa konsumenta do odstąpienia od umowy w przypadku, gdy umowa ta została wykonana w całości przez obie strony na wyraźne życzenie konsumenta, zanim konsument ten skorzysta ze swego prawa do odstąpienia od takiej umowy.

Drugie rozważane przez Trybunał pytanie dotyczyło tego, czy art. 5 dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że ciążący na przedsiębiorcy, który zawiera na odległość z konsumentem umowę o świadczenie usług finansowych, obowiązek poinformowania w sposób jasny i zrozumiały dla przeciętnego konsumenta właściwie poinformowanego, dostatecznie uważnego i rozsądnego zgodnie z wymogami prawa Unii Europejskiej, zanim konsument ten jest związany umową zawartą na odległość lub ofertą, o prawie do odstąpienia od umowy jest naruszony, gdy przedsiębiorca ten informuje konsumenta o prawie do odstąpienia w sposób zgodny z wymogami określonymi w dyrektywie, ale w sposób niezgodny ze wzorem pouczenia ustalonym w prawie krajowym.

Sąd krajowy zadał ponadto jeszcze dwa pytania, jednak udzielenie na nie odpowiedzi było uzależnione od odpowiedzi udzielonej na wcześniejsze pytania. W związku z treścią odpowiedzi udzielonej na powyżej przytoczone pytania, Trybunał Sprawiedliwości odstąpił od udzielenia odpowiedzi na pozostałe pytania sądu krajowego. Z tego też względu nie będą one stanowiły przedmiotu niniejszej glosy.

Trybunał doszedł do przekonania, iż art. 6 ust. 1 dyrektywy w związku z jej art. 1 ust. 1 oraz w świetle motywu 13 tej dyrektywy stoi na przeszkodzie takim uregulowaniom i praktyce krajowej, które w odniesieniu do umowy o usługi finansowe zawartej na odległość między przedsiębiorcą a konsumentem nie wykluczają prawa konsumenta do odstąpienia od umowy w przypadku, gdy umowa ta została wykonana w całości przez

⁶ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 11 września 2019 r. w sprawie C-143/18 *Antonio Romano, Lidia Romano przeciwko DSL Bank – filia DB Privat – und Firmenkundenbank AG*, uzasadnienie pkt 17-25, ECLI:EU:C:2019:701.

obie strony na wyraźne życzenie konsumenta, zanim konsument ten skorzysta ze swego prawa do odstąpienia od takiej umowy⁷.

Trybunał stwierdził ponadto, iż art. 5 ust. 1 dyrektywy w związku z jej art. 3 ust. 1 pkt 3 lit. a oraz art. 6 ust. 2 lit. c należy interpretować w ten sposób, że ciążący na przedsiębiorcy, który zawiera na odległość z konsumentem umowę o świadczenie usług finansowych, obowiązek poinformowania w sposób jasny i zrozumiały dla przeciętnego konsumenta właściwie poinformowanego, dostatecznie uważnego i rozsądnego, zgodnie z wymogami prawa Unii, zanim konsument ten jest związany umową zawartą na odległość lub ofertą, o prawie do odstąpienia od umowy nie jest naruszony, gdy przedsiębiorca ten informuje konsumenta, iż prawo do odstąpienia nie ma zastosowania do umowy wykonanej w całości przez obydwie strony na wyraźne życzenie konsumenta, zanim ten ostatni wykona swoje prawo do odstąpienia, nawet jeżeli informacja ta nie odpowiada uregulowaniu krajowemu, które przewiduje, że w takim przypadku prawo do odstąpienia od umowy znajduje zastosowanie⁸.

Z powyższego wynika, iż państwa członkowskie są związane czternastodniowym terminem na odstąpienie przez konsumenta od umowy o świadczenie usług finansowych zawartej na odległość i nie mogą tego terminu modyfikować, choćby modyfikacja ta była korzystniejsza dla konsumentów niż termin wskazany w art. 6 ust. 1 dyrektywy. Z odpowiedzi na drugie z pytań prejudycjalnych wynika z kolei, iż z samego faktu błędnego poinformowania konsumenta przez przedsiębiorcę o prawie do odstąpienia od umowy nie można wywodzić uprawnienia tego konsumenta do odstąpienia od umowy w dowolnym czasie po jej wykonaniu przez każdą ze stron.

Takie rozstrzygnięcie Trybunału należy uznać za właściwe i uzasadnione. Przedmiotem niniejszej glosy będzie analiza orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości wraz z próbą uzasadnienia słuszności decyzji podjętej przez Trybunał i ukazania znaczenia orzeczenia w sprawie C-143/18 dla ukształtowania linii orzeczniczej Trybunału i innych sądów w podobnych sprawach. Wobec ciągłego rozwoju rynku transakcji finansowych zawieranych na odległość temat ten jest niezwykle istotny, a prawo konsumenta do odstąpienia od takiej umowy wymaga dokładnego omówienia.

2. Prawo niemieckie mające zastosowanie w sprawie

Analizując przedmiotowe orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości, należy poruszyć kwestię implementacji dyrektywy do niemieckiego porządku prawnego. Kwestię uprawnienia konsumenta do odstąpienia od umowy o świadczenie usług finansowych zawartej

⁷ *Ibidem*, orzeczenie pkt 1.

⁸ *Ibidem*, orzeczenie pkt 2.

na odległość reguluje niemiecki kodeks cywilny (Bürgerliches Gesetzbuch, dalej również jako BGB). Ustawa ta, w brzmieniu obowiązującym w okresie, którego dotyczyło postępowanie w sprawie o sygn. akt C-143/18, odnosiła się do kwestii uprawnienia konsumenta do odstąpienia od umowy o usługi finansowe zawartej na odległość w § 355 ust. 3 BGB⁹.

Artykułem tym dokonano implementacji art. 6 ust. 1 dyrektywy do niemieckiego porządku prawnego. Przepis ten, w ówczesnym brzmieniu, w przeciwieństwie do art. 6 ust. 1 dyrektywy określał jednak sześciomiesięczny termin, w jakim konsument mógł skorzystać z przysługującego mu uprawnienia do odstąpienia od umowy. Orzecznictwo niemieckiego federalnego trybunału sprawiedliwości stało więc na stanowisku, iż konsument może z tego uprawnienia skorzystać w każdym czasie po zawarciu umowy, niezależnie od jej pełnego wykonania przez każdą ze stron, w sytuacji gdy przedsiębiorca nie pouczył konsumenta o prawie do odstąpienia w sposób określony w prawie niemieckim¹⁰. Zdaniem Trybunału Sprawiedliwości taka praktyka stała w sprzeczności z art. 6 ust. 1 dyrektywy. Takie rozstrzygnięcie Trybunału należy uznać za słuszne, zarówno w zakresie zapewnienia odpowiedniego poziomu harmonizacji ustawodawstw państw członkowskich UE, jak i w kontekście dążenia do zapewnienia stabilności stosunków umownych pomiędzy uczestnikami rynku.

3. Maksymalizacja poziomu harmonizacji ustawodawstw państw członkowskich a szerszy zakres ochrony konsumentów w prawie krajowym

Unia Europejska już w prawie pierwotnym kładzie duży nacisk na ochronę praw konsumentów. Przepisy Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z 25 marca 1957 r. (dalej jako: TFUE) wskazują, iż ochrona konsumentów jest jednym z celów Unii Europejskiej¹¹. Dziedzina ta należy do kompetencji dzielonych pomiędzy Unię i państwa członkowskie¹². „Dążąc do popierania interesów konsumentów i zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów, Unia przyczynia się do ochrony [...] interesów gospodarczych konsumentów, jak również wspierania ich prawa do informacji, [...] w celu zachowania ich interesów”¹³.

Środki zmierzające do urzeczywistnienia ochrony konsumentów przyjmowane przez organy Unii Europejskiej można podzielić na przyjmowane w ramach urzeczywist-

⁹ *Ibidem*, uzasadnienie pkt 15.

¹⁰ *Ibidem*, uzasadnienie pkt 27.

¹¹ Art. 12 TFUE.

¹² *Ibidem*, art. 4 ust. 2 lit. f.

¹³ *Ibidem*, art. 169 ust. 1.

niania wspólnego rynku wewnętrznego oraz na wspierające, uzupełniające i nadzorujące politykę prowadzoną przez państwa członkowskie w zakresie ochrony konsumentów. Należy przy tym zaznaczyć, iż, co do zasady, państwa członkowskie mogą przyjmować bardziej rygorystyczne środki ochrony konsumentów niż te wprowadzane przez organy UE¹⁴. Dyrektywę 2002/65/WE należy uznać za środek przyjęty w ramach urzeczywistniania wspólnego rynku wewnętrznego. Taka klasyfikacja tego aktu normatywnego oznacza również, stosownie do art. 169 ust. 3 w zw. z art. 169 ust. 2 lit. a TFUE, zmniejszenie poziomu dopuszczalnych modyfikacji, których mogą dokonać państwa członkowskie w drodze implementacji treści tej dyrektywy do krajowego porządku prawnego.

Na ograniczenie poziomu dopuszczalnych modyfikacji, których mogą dokonać państwa członkowskie, implementując treść omawianej dyrektywy do krajowego porządku prawnego, wpływa również brzmienie motywu 13 tej dyrektywy. Jakkolwiek motywy zawarte w treści dyrektyw nie stanowią części normatywnej¹⁵ i nie są prawnie wiążące dla państw członkowskich, to stanowią istotny punkt odniesienia przy ich interpretacji. Brzmienie motywu 13 omawianej dyrektywy ma jednak charakter niemal normatywny, dzięki czemu wskazuje konkretny kierunek jej interpretacji, w którym podążył również Trybunał, dokonując wykładni art. 6 ust. 1 tej dyrektywy. Zgodnie z motywem 13 omawianej dyrektywy jej postanowienia mają na celu maksymalne zbliżenie ustawodawstw państw członkowskich w zakresie ochrony konsumentów na rynku usług finansowych w celu zapewnienia swobodnego przepływu usług finansowych. Dlatego też motyw ten wskazuje, iż państwa członkowskie nie powinny mieć możliwości przyjmowania innych przepisów niż przepisy ustanowione w niniejszej dyrektywie w obszarach, które ona harmonizuje, chyba że inaczej postanowiono w niniejszej dyrektywie.

Wobec powyższego powstaje niejako konflikt wartości pomiędzy dążeniem do maksymalizacji poziomu ochrony konsumentów a pragnieniem osiągnięcia możliwie wysokiego poziomu harmonizacji ustawodawstw państw członkowskich oraz ujednolicenia zasad prowadzenia działalności na rynku wspólnotowym. Maksymalizacja poziomu harmonizacji porządków prawnych w państwach członkowskich wynika z dążenia Unii Europejskiej do urzeczywistnienia swobody świadczenia usług na takich samych zasadach na całym terytorium Unii. Z drugiej jednak strony Unia Europejska jako wspólnota dąży do maksymalizacji poziomu ochrony konsumenta, dając państwom członkowskim możliwość przyjęcia rozwiązań bardziej korzystnych dla konsumentów niż minimum ochrony ich praw wskazane w większości aktów prawa wspólnotowego.

¹⁴ T.-J. Chen (red.), *An International Comparison of Financial Consumer Protection*, Republic of Korea 2018.

¹⁵ Wspólny Przewodnik Praktyczny Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji przeznaczony dla osób redagujących akty prawne Unii Europejskiej, pkt 10.1, <https://eur-lex.europa.eu/content/techleg/KB0213228PLN.pdf> [dostęp: 12.05.2021].

Swoboda świadczenia usług na całym terytorium UE wynika z art. 56 TFUE. W celu urzeczywistnienia swobody świadczenia usług organy Unii Europejskiej przyjmują dyrektywy. Aby faktycznie urzeczywistnić swobodę świadczenia usług w zakresie usług finansowych, zdecydowano o wprowadzeniu jednolitego poziomu ochrony konsumenta na rynku usług finansowych świadczonych na odległość. Takie rozwiązanie zwiększa pewność prawa po stronie przedsiębiorców, którzy świadcząc usługi w różnych państwach członkowskich, muszą spełnić jednakowe wymagania w zakresie zapewnienia odpowiedniego poziomu ochrony konsumentów. Takie rozwiązanie wpisuje się w politykę ułatwiania przedsiębiorcom świadczenia usług na całym terytorium UE, dzięki czemu mogą oni wykorzystać w całości potencjał rynku wspólnotowego.

Ochrona konsumenta nie doznaje przy tym żadnego uszczerbku. Nawet ograniczając kompetencję państw członkowskich do przyjęcia bardziej korzystnych dla konsumentów środków na rzecz jednolitej regulacji na całym obszarze Wspólnoty, organy Unii Europejskiej nie zachwiały dotychczasowym modelem ochrony konsumenta. Co prawda przy dokonywaniu na odległość lub poza lokalem przedsiębiorstwa innych transakcji niż te dotyczące usług finansowych istnieje możliwość wydłużenia czternastodniowego terminu na odstąpienie przez konsumenta od umowy zawartej na odległość lub poza lokalem przedsiębiorcy, ale jest to uprawnienie samych przedsiębiorców, wynikające z zasady swobody umów, a nie narzucone mocą przepisów prawa powszechnie obowiązującego. Państwa mogą przedłużyć ten termin do 30 dni, jednak zostało to wyraźnie przewidziane w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. W dyrektywie dotyczącej świadczenia usług finansowych na odległość wydłużono jedynie termin na odstąpienie od umowy w odniesieniu do usług ubezpieczeniowych.

Należy przy tym założyć racjonalność prawodawczych organów UE. Dyrektywa 2011/83/UE w sprawie praw konsumentów jest oczywiście aktem późniejszym niż dyrektywa dotycząca sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość, jednak gdyby organy prawodawcze UE zamierzały, po wprowadzeniu dyrektywy z 2011 r., dopuścić analogicznie możliwość przedłużenia terminu na odstąpienie od umowy na poziomie prawa krajowego, to właściwy zapis w tym zakresie znalazłby się w tekście dyrektywy, tak jak ma to miejsce w przypadku dyrektywy 2011/83/UE. Nic nie stało bowiem na przeszkodzie dokonaniu nowelizacji dyrektywy z 2002 r. po uchwaleniu dyrektywy z 2011 r. Wobec powyższego należy uznać, iż celem prawodawcy unijnego było wskazanie konkretnego terminu, w którym konsumentowi winno przysługiwać prawo odstąpienia od umowy o usługi finansowe zawartej na odległość. Po tak przeprowadzonej analizie należy uznać, iż Trybunał Sprawiedliwości słusznie wskazał, iż ustawodawca niemiecki, dokonując implementacji dyrektywy 2002/65/WE, nie był uprawniony do

określenia terminu wykonania uprawnienia konsumenta do odstąpienia od umowy o usługi finansowe zawartej na odległość, w sposób inny niż wskazany w art. 6 ust. 1 tej dyrektywy. Orzeczeniem w sprawie *Romano* Trybunał wpisał się również w tendencję do interpretacji aktów unijnego prawa ochrony konsumentów jako zakładających najwyższy, niemal rozporządzeniowy poziom harmonizacji systemów prawnych państw członkowskich¹⁶.

4. Model „dostatecznie rozważnego konsumenta” jako granica ochrony konsumentów w prawie Unii Europejskiej a prawo do odstąpienia od umowy

Drugie z pytań prejudycjalnych sformułowanych przez niemiecki sąd krajowy dotyczyło tego, czy art. 4 ust. 2, art. 5 ust. 1, art. 6 ust. 1 akapit drugi tiret drugie i art. 6 ust. 6 dyrektywy 2002/65/WE należy interpretować w ten sposób, że dla prawidłowego otrzymania informacji przewidzianych w prawie krajowym zgodnie z art. 5 ust. 1, art. 3 ust. 1 pkt 3 lit. a) dyrektywy i wykonania prawa odstąpienia od umowy przez konsumenta zgodnie z prawem krajowym należy odnieść się wyłącznie do przeciętnego konsumenta, właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego, w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, jak i ogółu okoliczności towarzyszących zawarciu tej umowy. Sąd krajowy pytaniem tym zmierzał do stwierdzenia przez Trybunał, czy zgodne z prawem Unii Europejskiej jest stosowanie przez sądy krajowe modelu konsumenta mniej rozważnego niż „modelowy” konsument uwzględniany w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości.

Pytanie to wynikało z faktu, iż DSL Bank nie poinformował A. i L. Romano, iż prawo do odstąpienia od umowy wygasa, jeśli umowa zostanie wykonana w całości na wyraźne życzenie konsumenta przez obie strony przed upływem terminu na wykonanie prawa do odstąpienia od umowy. A. i L. Romano zażądali wykonania umowy przez DSL Bank przed upływem terminu na wykonanie przysługującego im prawa do odstąpienia. Tym samym przysługujące im prawo do odstąpienia od tej umowy wygasło w chwili wykonania jej przez bank. Prawo krajowe nakładało surowsze wymogi w zakresie przekazania tej informacji konsumentom niż te określone w art. 3 ust. 1 dyrektywy. Dlatego też A. i L. Romano wnosili o uznanie, iż DSL Bank nie przekazał im informacji o prawie do odstąpienia w sposób wymagany przepisami prawa krajowego. Na tej podstawie powodowie wnosili o uznanie, iż ich prawo do odstąpienia nie wygasło pomimo pełnego

¹⁶ A. Kunkiel-Kryńska, *Metody harmonizacji prawa konsumenckiego w Unii Europejskiej i ich wpływ na procesy implementacyjne w państwach członkowskich*, Warszawa 2013.

wykonania umowy przez obie strony przed upływem terminu na wykonanie prawa do odstąpienia od umowy.

Ochrona konsumenta w prawie unijnym nie ma charakteru bezwzględnego. Ograniczona jest między innymi modelem konsumenta właściwie poinformowanego, dostatecznie uważnego i rozsądnego w świetle wszystkich istotnych okoliczności faktycznych i wszystkich faktów przytoczonych w ramach negocjowania umowy. Takie ograniczenie zostało wypracowane we wcześniejszym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości. Już w orzeczeniu w sprawie C-470/93 *Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln e.V. przeciwko Mars GmbH*¹⁷ Trybunał stwierdził, iż „od przeciętnie zorientowanego konsumenta należy oczekiwać, iż wie o tym, że nie zawsze zachodzi związek pomiędzy wielkością napisu promującego zwiększoną objętość produktu, a rzeczywistą wielkością produktu. W orzeczeniu tym Trybunał, analizując wprowadzający w błąd charakter kampanii reklamowej, dokonał oceny jej skutków nie empirycznie *ex post*, [...] lecz jej wprowadzający w błąd charakter zbadany został *ex ante* na podstawie normatywnie uzasadnionych oczekiwań względem ostrożnego konsumenta i jego roli w działaniach rynkowych”¹⁸.

W tę samą linię orzecniczą w zakresie modelu świadomego konsumenta wpisuje się również wyrok Trybunału Sprawiedliwości w sprawie *A. i L. Romano*. W uzasadnieniu orzeczenia wskazano bowiem, iż przy ocenie prawidłowości przekazania przez przedsiębiorcę informacji o prawie konsumenta do odstąpienia od umowy należy uwzględniać jedynie sposób postrzegania przez przeciętnego konsumenta, czyli konsumenta, który jest właściwie poinformowany, dostatecznie uważny i rozsądny¹⁹.

Tym samym odpowiadając na drugie pytanie prejudycjalne, Trybunał wskazał, iż nawet jeśli DSL Bank, przekazując A. i L. Romano informację o tym, iż prawo do odstąpienia wygaśnie w przypadku wykonania umowy przed terminem na dokonanie tego odstąpienia, nie dochował wymogów określonych w prawie krajowym, to nie może to być uznane za naruszenie przepisów prawa unijnego. Naruszeniem takim jest natomiast nakładanie na przedsiębiorców wyższych niż określone w dyrektywie obowiązków informacyjnych przez przepisy prawa krajowego. Tym samym konsumentowi nie przysługuje prawo do odstąpienia od umowy po jej pełnym wykonaniu przez przedsiębiorcę, jeśli przekazana przez tego ostatniego informacja o przysługującym konsumentowi prawie do odstąpienia odpowiada wymogom określonym w art. 3 dyrektywy.

Należy zgodzić się ze stanowiskiem Trybunału Sprawiedliwości w omawianym zakresie wyrażonym w wyroku będącym przedmiotem niniejszej glosy. Jak wskazano po-

¹⁷ Wyrok Trybunału (piąta izba) z 6 lipca 1995 r. w sprawie C-470/93 *Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln e.V. przeciwko Mars GmbH*, ECLI:EU:C:1995:224.

¹⁸ *Ibidem*, s. 95.

¹⁹ *Ibidem*, uzasadnienie pkt 54.

wyżej, dyrektywa 2002/65/WE wprowadza stosunkowo wysoki poziom integracji prawa wśród państw członkowskich. Wynika to z dążenia organów Unii Europejskiej do urzeczywistnienia swobody prowadzenia działalności gospodarczej. Aby to osiągnąć, należy wprowadzić jednolite wymagania dla przedsiębiorców w zakresie informacji przekazywanych konsumentom. Równocześnie ci ostatni muszą być świadomymi uczestnikami rynku, potrafiącymi wysnuć odpowiednie wnioski na podstawie kierowanych do nich komunikatów. Przedsiębiorca nie może też ponosić negatywnych skutków spełnienia obowiązku informacyjnego, jaki nakłada na niego prawo wspólnotowe, jeśli realizuje go zgodnie z wzorcem wskazanym w akcie stanowiącym część tego systemu prawnego. Gdyby bowiem dopuścić możliwość nakładania na przedsiębiorców większej liczby obowiązków (w tym obowiązków informacyjnych) w prawie krajowym poszczególnych państw członkowskich, powodowałoby to u przedsiębiorców brak pewności prawa i prowadziło do zaburzeń stabilności wspólnego rynku europejskiego.

5. Ochrona konsumentów a stabilność kontraktowa

Stabilność kontraktowa i pewność prawa stanowią, obok m.in. równego poziomu ochrony konsumentów, główne filary wspólnego rynku europejskiego, do którego urzeczywistnienia dąży Unia Europejska²⁰. Z jednej strony tworzenie jednolitych reguł prowadzenia działalności gospodarczej na całym terytorium wspólnoty europejskiej umożliwia równy dostęp przedsiębiorców do rynków wszystkich państw członkowskich, a z drugiej umożliwia konsumentom swobodny dostęp do usług świadczonych przez przedsiębiorców mających swoje siedziby w dowolnym miejscu na terytorium Unii Europejskiej. Eliminując bariery w działalności transgranicznej, wspólnota europejska przyczynia się do rozwoju przedsiębiorców mających siedziby na terytorium państw członkowskich, przez co zwiększa ich konkurencyjność na rynku globalnym. Ochrona praw konsumentów przyspiesza dodatkowo rozwój przedsiębiorstw, w tym instytucji finansowych, działających zgodnie z prawem, eliminuje bowiem oszukańcze praktyki finansowe²¹.

Aby rozwój ten mógł być kontynuowany, przedsiębiorcy muszą poruszać się w stabilnym środowisku prawnym. Częste i gwałtowne zmiany kierunków prawodawców krajowych wpływałyby niekorzystnie na długoterminowe polityki i dalekowzroczne plany przedsiębiorców. Stabilność tę gwarantuje Unia Europejska, która stanowiąc prawo, kieruje się m.in. jego stabilnością i przewidywalnością. Stabilność prawa nie może przy tym dotyczyć jedynie prawa publicznego. Prowadzenie działalności gospodarczej,

²⁰ Art. 3 ust. 3, pkt 9 preambuły TUE.

²¹ B. Obama, *Ziemia obiecana*, t. I, Warszawa 2021, s. 228.

szczególnie na skalę międzynarodową, wymaga stabilności również w sferze stosunków prywatnoprawnych. Ze względu na brak równowagi pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem nadanie temu ostatniemu pewnych dodatkowych uprawnień uznać należy za w pełni uzasadnione. Jednak nadawanie uprawnień konsumentom powinno prowadzić do wyrównania pozycji konsumenta i przedsiębiorcy, a nie generowania nadmiernych różnic, które stawiałyby tego pierwszego w pozycji uprzywilejowanej. Nadanie konsumentom uprawnienia do odstąpienia od umowy zawartej na odległość oraz nałożenie na przedsiębiorców określonych obowiązków informacyjnych z jednej strony, a ograniczenie w czasie uprawnienia do odstąpienia od umowy zawartej na odległość przysługującego konsumentowi z drugiej, ma służyć równoważeniu pozycji i kompetencji stron stosunków z kategorii B2C.

Mając na uwadze zachowanie równowagi pomiędzy stronami umowy o usługi finansowe, organy Unii Europejskiej zdecydowały o nadaniu konsumentowi uprawnienia do odstąpienia od takiej umowy w sytuacji zawarcia jej na odległość. Uprawnienie to ma charakter kształtujący, wpływa na istnienie lub nieistnienie stosunku prawnego. Z tego względu nie może ono być bezterminowe. Ograniczenie czasowe tego uprawnienia chroni przy tym zarówno przedsiębiorcę, jak i samego konsumenta. Odstąpienie bowiem od umowy skutkuje fikcją jej nieistnienia od początku, co wiąże się z koniecznością natychmiastowego rozliczenia pomiędzy stronami, które muszą dokonać zwrotu wzajemnych świadczeń.

Konsument musi zwrócić instytucji finansowej wszystko, co od niej otrzymał (całą kwotę kredytu), a instytucja musi zwrócić konsumentowi wszelkie prowizje i odsetki, jakie pobrała od niego po zawarciu umowy. Banki i instytucje finansowe z reguły na bieżąco dysponują dość dużymi sumami pieniędzy, więc z ich punktu widzenia rozliczenie się z pojedynczymi konsumentami nie stanowiłoby większego wyzwania. Problematyczne mogłoby być zwrócenie świadczeń w przypadku, gdyby większa liczba klientów zdecydowała się na odstąpienie od zawartych umów w jednym czasie. Rozliczenie się byłoby trudniejsze z punktu widzenia konsumenta. Po upływie dłuższego czasu od zawarcia umowy konsument może nie dysponować już całą kwotą kredytu, która powinna zostać spożytkowana na cel wskazany w umowie kredytu. Znalezienie więc w krótkim czasie środków finansowych w wysokości równej sumie kredytu mogłoby być utrudnione, jeśli nie niemożliwe.

Ustanowienie więc określonego terminu na wykonanie przez konsumenta prawa do odstąpienia chroni interesy zarówno instytucji kredytowej, jak i samego konsumenta. Równocześnie wskazany w dyrektywie termin 14 dni pozwala konsumentowi w pełni rozważyć skutki zawartej umowy i przeanalizować podjętą decyzję. Z drugiej strony in-

stytucja kredytowa w tym terminie nie wykonuje jeszcze zawartej umowy, co ogranicza jej ryzyko związane z wykonaniem przez konsumenta prawa odstąpienia.

Konsumentowi przysługuje prawo żądania wykonania przez instytucję kredytową zawartej umowy przed upływem terminu na odstąpienie od umowy. W tym przypadku, w momencie pełnego wykonania umowy przez instytucję kredytową, prawo konsumenta do odstąpienia od umowy wygasa (pomimo braku upływu terminu 14 dni), o czym konsument musi zostać wcześniej poinformowany. Elementy pouczenia konsumenta określa art. 3 ust. 1 pkt 3 oraz art. 5 ust. 1 dyrektywy. Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, iż wymogi określone w tych przepisach są wyczerpujące i państwa członkowskie UE nie mogą nakładać na przedsiębiorców większych obciążeń w zakresie informowania konsumenta, niż te wynikające z dyrektywy, a konsument nie może korzystać z prawa do odstąpienia, jeśli przekazana mu informacja jest zgodna z wymogami określonymi w dyrektywie, nawet jeśli prawo krajowe nakłada na przedsiębiorców surowsze wymagania w tym zakresie. Rozstrzygnięcie takie należy uznać za słuszne z dwóch powodów. Po pierwsze nakładanie dodatkowych obowiązków na podstawie prawa krajowego byłoby sprzeczne z zasadą swobody przedsiębiorczości i świadczenia usług, ponieważ przedsiębiorcy działający na terytoriach kilku państw musieliby na każdym z nich stosować inną treść pouczenia, wynikającą z prawa krajowego. Po drugie uznanie, iż w przypadku wadliwego pouczenia, ale zgodnego z brzmieniem dyrektywy, konsumentowi przysługuje prawo do odstąpienia od umowy w dowolnym czasie po jej wykonaniu, zaburzałoby stabilność kontraktową i groziłoby zaburzeniem funkcjonowania instytucji kredytowych oraz tworzyłoby ryzyko dla samych konsumentów.

Biorąc powyższe pod uwagę, należy zgodzić się ze stanowiskiem Trybunału wyrażonym w ramach odpowiedzi na drugie z pytań prejudycjalnych w wyroku w sprawie C-143/18.

6. Linia orzecznicza

Słuszność stanowiska Trybunału potwierdza również powoływanie się na orzeczenie z 11 września 2019 r. w późniejszych wyrokach wydawanych przez sam Trybunał, jak i sądy krajowe państw członkowskich UE. Wyroki powołujące się na orzeczenie Trybunału w sprawie *Romano* dokładają również kolejne elementy w interpretacji dyrektywy 2002/65/WE. Jednym z takich orzeczeń jest wyrok Trybunału Sprawiedliwości (pierwsza izba) z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie C-639/18 *KH przeciwko Sparkasse Sudholstein*²². W wyroku tym Trybunał dokonał analizy zakresu zastosowania dyrekty-

²² Wyrok Trybunału Sprawiedliwości (pierwsza izba) z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie C-639/18 *KH przeciwko Sparkasse Sudholstein*, ECLI:EU:C:2020:477.

wy oraz wykładni definicji „umowy zawartej na odległość”, ustalając, że umową taką nie może być aneks do umowy zmieniający jedynie oprocentowanie kredytu zaciągniętego przez konsumenta w drodze umowy zawartej z instytucją kredytową w okresie przed przyjęciem dyrektywy 2002/65/WE²³. Zdaniem powodów w postępowaniu głównym zawarcie takiego aneksu po wejściu w życie dyrektywy miałoby skutkować prawem konsumenta do odstąpienia od aneksu na podstawie przepisów krajowych implementujących dyrektywę. Trybunał zakwestionował postępowanie strony powodowej, powołując się przy tym na wyrok w sprawie *A. i L. Romano* w zakresie zupełności regulacji dyrektywy, co prowadzi do braku możliwości rozszerzającej wykładni stosowanych w dyrektywie pojęć.

Innym wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości rozszerzającym linię orzeczniczą zapoczątkowaną komentowanym orzeczeniem jest wyrok Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-301/18 z dnia 4 czerwca 2020 r. *T. Leonhard przeciwko DSL Bank*²⁴. W sprawie tej Trybunał odniósł się do następstw skorzystania przez konsumenta z prawa do odstąpienia od umowy dotyczącej usług finansowych zawartej na odległość. Z analizy przeprowadzonej przez Trybunał Sprawiedliwości wynika, że zgodnie z art. 7 ust. 4 dyrektywy bank może dochodzić od konsumenta jedynie kwot stanowiących kapitał podstawowy oraz odsetki należne na podstawie zawartej umowy. Nie może przy tym domagać się odszkodowania z tytułu pożytków uzyskanych przez konsumenta ze środków przekazanych przedsiębiorcy. Prawo instytucji świadczącej usługi finansowe domagania się od konsumenta zwrotu przekazanych świadczeń pieniężnych ogranicza ponadto art. 7 ust. 1 dyrektywy, z którego wynika, iż konsumentowi nie przysługuje zwrot opłat za usługi wykonane przez przedsiębiorcę, które nie podlegają zwrotowi. Będą to opłaty m.in. za obsługę konsumenta na etapie przedkontraktowym. Odnosząc się do orzeczenia w sprawie *A. i L. Romano* Trybunał wskazał, iż ograniczenia wynikające z art. 7 ust. 4 dyrektywy należy interpretować literalnie, co jest zgodne z motywem 13 tej dyrektywy oraz modelem jej interpretacji wskazanym w orzeczeniu będącym przedmiotem niniejszej glosy. Do orzeczenia tego odnoszą się również inne wyroki Trybunału Sprawiedliwości²⁵. W niniejszej glosie nie poddano ich analizie, gdyż nie poruszają aspektów istotnych z punktu widzenia celu niniejszej glosy.

Również polskie sądy krajowe w wydawanych wyrokach kontynuowały linię orzeczniczą zapoczątkowaną orzeczeniem w sprawie *A. i L. Romano*. Przykładowo Sąd Okręgo-

²³ *Ibidem*, pkt 34 uzasadnienia.

²⁴ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości (szósta izba) z dnia 4 czerwca 2020 r. w sprawie C-301/18 *Thomas Leonhard przeciwko DSL Bank*, ECLI:EU:C:2020:427.

²⁵ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości (trzecia izba) z 19 grudnia 2019 r., sprawy połączone C-355/18 do 357/18 i C-479/18, ECLI:EU:C:2019:1123.

wy w Warszawie w wyroku z dnia 9 czerwca 2020 r.²⁶ powołał się na wyrok w sprawie *T. Leonhard*, wskazując, iż po uznaniu umowy zawartej pomiędzy konsumentem a bankiem za nieważną instytucji finansowej nie przysługuje roszczenie o wynagrodzenie z tytułu korzystania przez konsumenta z przekazanych przez bank środków. Uzasadniając swoje stanowisko, Sąd wskazał, iż roszczenie takie nie znajduje poparcia w jakiegokolwiek podstawie prawnej²⁷. Tym samym Sąd Okręgowy w Warszawie podzielił stanowisko Trybunału Sprawiedliwości wyrażone w wyroku w sprawie o sygn. akt C-143/18 o literalnej, a nie rozszerzającej wykładni przepisów dyrektyw odnoszących się do praw konsumenta. Powołanie się przez Sąd Okręgowy na wyrok Trybunału Sprawiedliwości wskazuje na rolę Trybunału w ujednolicaniu orzecznictwa sądów państw członkowskich Unii Europejskiej, przez co Trybunał przyczynia się do budowania jednolitego rynku wspólnotowego, realizując jedną z głównych wizji przyświecających Unii Europejskiej i jej twórcom.

7. Podsumowanie

Celem niniejszej glosy była analiza orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości w sprawie *A. i L. Romano* wraz z próbą uzasadnienia słuszności decyzji podjętej przez Trybunał i ukazania znaczenia orzeczenia w sprawie C-143/18 dla ukształtowania linii orzeczniczej Trybunału i innych sądów w podobnych sprawach. Po spojrzeniu na omawiane orzeczenie z kilku perspektyw należy potwierdzić postawioną na początku tej glosy tezę o słuszności stanowiska Trybunału Sprawiedliwości wyrażonego w wyroku w sprawie o sygnaturze akt C-143/18. Należy wskazać, iż dokonana przez Trybunał wykładnia art. 5 oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy znajduje potwierdzenie zarówno w prawie pierwotnym Unii Europejskiej, treści samej omawianej dyrektywy oraz w wartościach leżących u podstaw wydania tego aktu prawnego, jak i w funkcjonowaniu Unii Europejskiej oraz rynku wspólnotowego.

Wyrok w sprawie *A i L. Romano* można uznać za „kamień milowy” orzecznictwa dotyczącego praw konsumenta na rynku usług finansowych. Orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości w sprawie *A. i L. Romano* zapoczątkowało bardzo istotny nurt w orzecznictwie samego Trybunału, a także sądów państw członkowskich UE, który kontynuowany jest m.in. w postępowaniach dotyczących konsumenckich kredytów walutowych. Trybunał dokonał prokonsumenckiej wykładni przepisów prawa UE m.in. w sprawie *T. Leonhard*, gdzie wskazał, że po odstąpieniu przez konsumenta od umowy przedsiębiorca nie może dochodzić od konsumenta zapłaty wynagrodzenia z tytułu wykorzystania kapitału udostępnionego przez przedsiębiorcę. W tym samym kierunku podążył Try-

²⁶ Sygn. akt XXV, C 1050/18.

²⁷ *Ibidem*, uzasadnienie.

bunał, dokonując wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13 z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich w wyroku z 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18 *K. i J. Dziubak przeciwko Raiffeisen*²⁸. W orzeczeniu tym Trybunał Sprawiedliwości wskazał, iż art. 6 ust. 1 tej dyrektywy nie sprzeciwia się temu, aby po uznaniu niektórych postanowień umowy zawartej pomiędzy bankiem a konsumentem za nieuczciwe i jako takie niedopuszczalne sąd krajowy zastąpił postanowienia umowne przepisami krajowymi, choćby o charakterze ogólnym, jeśli miałyby to uchronić konsumenta od negatywnych skutków całkowitego unieważnienia umowy²⁹. Dalszej wykładni przepisów dyrektywy Rady 93/13 dokonał Trybunał w orzeczeniach z dnia 10 maja 2021 r.³⁰, gdzie wskazał, iż „wobec konsumenta, który zawarł umowę kredytu denominowanego w walucie obcej i nie ma wiedzy w zakresie nieuczciwego charakteru warunku zawartego w umowie kredytu, nie może obowiązywać jakiegokolwiek termin przedawnienia w odniesieniu do żądania zwrotu kwot zapłaconych na podstawie tego warunku”³¹. Orzeczenia te wpisują się w korzystny dla konsumenta nurt wykładni przepisów prawa unijnego dotyczącego rynku usług finansowych, dokonanej przez Trybunał Sprawiedliwości, który należy podzielić jako słuszny.

Dodatkowym celem niniejszej glosy było również wykazanie wagi regulacji prawa konsumentów na szczeblu organów Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem rynku usług finansowych. Jak wskazano we wstępie, na rynku tym różnice pomiędzy przedsiębiorcami jako profesjonalistami i konsumentami są szczególnie widoczne. Z przeprowadzonej analizy można wysnuć kilka wniosków. Pozytywnie należy ocenić umiejscowienie praw konsumenta w ramach kompetencji dzielonych Unii Europejskiej i państw członkowskich. Daje to możliwość zapewnienia określonego, minimalnego poziomu ochrony konsumenta w prawie wspólnotowym, pozwalając z jednej strony państwu członkowskiemu na ustanowienie dalej idących regulacji, a przy tym na weryfikację, czy środki przyjęte przez poszczególnych członków UE nie stoją w sprzeczności z realizacją idei wspólnego rynku. Idea ta wymaga bowiem zachowania wspólnych zasad w zakresie ochrony konsumentów, tak aby umożliwić podmiotom gospodarczym rzeczywiste korzystanie z traktatowej swobody prowadzenia działalności gospodarczej i swobody świadczenia usług. Za korzystną dla budowania stabilnego wspólnego rynku,

²⁸ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości (trzecia izba) z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18 *Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819.

²⁹ *Ibidem*, orzeczenie pkt 3.

³⁰ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości (pierwsza izba) z dnia 10 czerwca 2021 r. w sprawie C-609/19 *BNP Paribas Personal Finance SA przeciwko VE*, ECLI:EU:C:2021:469; wyrok Trybunału Sprawiedliwości (pierwsza izba) z dnia 10 czerwca 2021 r. w sprawie C-776/19 do C-782/19 *VB i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA i AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA i Procureur de la République*, ECLI:EU:C:2021:470.

³¹ Komunikat prasowy Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej nr 100/21 z dnia 10 czerwca 2021 r.

a także dla podnoszenia świadomości konsumentów należy uznać jednolitą, literalną interpretację przepisów dyrektywy 2002/65/WE. Wobec powyższego uregulowanie kwestii dotyczących praw konsumentów na poziomie prawa wspólnotowego należy ocenić pozytywnie.

Podsumowując, podobnie należy odnieść się do orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie o sygn. akt C-143/18. Przeprowadzona analiza wskazuje na słuszność stanowiska wyrażonego w wyroku z dnia 11 września 2019 r., co potwierdzają również późniejsze orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości, a także sądów krajowych państw członkowskich powołujących się na omawiane orzeczenie oraz poszerzające, zapoczątkowaną nim, linię orzecznictwa. Skutkuje to również wzrostem świadomości konsumentów co do przysługującego im prawa do odstąpienia od umowy zawartej na odległość³².

Bibliografia

Akty prawne

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z 25.03.1957 r.

Traktat o Unii Europejskiej z 7.02.1992 r.

Orzeczenia

Wyrok Trybunału (piąta izba) z dnia 6 lipca 1995 r. w sprawie C-470/93 *Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln e.V. przeciwko Mars GmbH*, ECLI:EU:C:1995:224.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 11 września 2019 r. w sprawie C-143/18 *Antonio Romano, Lidia Romano przeciwko DSL Bank – filia DB Privat – und Firmenkundenbank AG*, ECLI:EU:C:2019:701.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości (pierwsza izba) z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie C-639/18 *KH przeciwko Sparkasse Sudholstein*, ECLI:EU:C:2020:477.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości (szósta izba) z dnia 4 czerwca 2020 r. w sprawie C-301/18 *Thomas Leonhard przeciwko DSL Bank*, ECLI:EU:C:2020:427.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości (trzecia izba) z 19 grudnia 2019 r., sprawy połączone C-355/18 do 357/18 i C-479/18, ECLI:EU:C:2019:1123.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości (trzecia izba) z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18 *Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości (pierwsza izba) z dnia 10 czerwca 2021 r. w sprawie C-609/19 *BNP Paribas Personal Finance SA przeciwko VE*, ECLI:EU:C:2021:469.

³² J. Luzak, *To Withdraw or Not to Withdraw? Evaluation of the Mandatory Right of Withdrawal in Consumer Distance Selling Contracts Taking Into Account Its Behavioural Effects on Consumers*, "Journal of Consumer Policy" 2014, vol. 37(1), doi: [10.1007/s10603-013-9249-6](https://doi.org/10.1007/s10603-013-9249-6), s. 92.

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości (pierwsza izba) z dnia 10 czerwca 2021 r. w sprawie C-776/19 do C-782/19 *VB i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA i AV i in. przeciwko BNP Paribas Personal Finance SA i Procureur de la République*, ECLI:EU:C:2021:470.

Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 9 czerwca 2020 r. sygn. akt, XXV C 1050/18.

Literatura

Chen T.-J. (red.), *An International Comparison of Financial Consumer Protection*, Republic of Korea 2018.

Kunkiel-Kryńska A., *Metody harmonizacji prawa konsumenckiego w Unii Europejskiej i ich wpływ na procesy implementacyjne w państwach członkowskich*, Warszawa 2013.

Luzak J., *To Withdraw Or Not To Withdraw? Evaluation of the Mandatory Right of Withdrawal in Consumer Distance Selling Contracts Taking Into Account Its Behavioural Effects on Consumers*, "Journal of Consumer Policy" 2014, vol. 37(1), doi: [10.1007/s10603-013-9249-6](https://doi.org/10.1007/s10603-013-9249-6).

Marano P., Rokas I., Kochenburger P., *The 'dematerialized' insurance. Distance Selling and Cyber Risks from an International Perspective*, Switzerland 2016.

Obama B., *Ziemia obiecana*, tom I, Warszawa 2021.

Tischner A., *Pojęcie „przeciętny konsument” w ustawie o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym na tle prawa i orzecznictwa Unii Europejskiej*, Kraków 2012.

Inne

Justice and Consumers Department, *Evaluation of Directive 2002/65/EC on Distance Marketing of Consumer Financial Services Final Report*, 2020.

Komunikat prasowy Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej nr 100/21 z dnia 10 czerwca 2021 r. *Wspólny Przewodnik Praktyczny Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji przeznaczony dla osób redagujących akty prawny Unii Europejskiej*, <https://eur-lex.europa.eu/content/techleg/KB0213228PLN.pdf> [dostęp: 12.05.2021].